

Abstract. *In the article the essence and content of social work with issues of moral and psychological climate among the prisoners identify different forms of behavior (conflict, depression, aggression, autoaggression) and adaptation of minors to the conditions colonies, identification of persons with mental disorders, preparation for life after release Kovel of correctional facilities. Some aspects of the process of resocialization of youth. The results of empirical research of the main factors increasing the awareness of pupils for life in freedom and social adaptation, assistance in matters of employment and residence in the example Kovel educational colony.*

Keywords: *colony, juveniles, homelessness, conflicts, depression, aggression, autoaggression adaptation of minors, punishment, suicide, social and educational work, post-penitentiary readjustment.*

УДК 37.011.3-051.001.1

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИВЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ»

І. А. КОНОНЕНКО, аспірантка кафедри педагогіки
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*

Анотація. *Стаття присвячена аналізу наукових підходів до вивчення питань професійного становлення майбутніх учителів. Розглянуті різні погляди учених на досліджувану тему для визначення необхідних компонентів формування професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців.*

Ключові слова: *особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний, аксіологічний, контекстний та інтеграційний підходи.*

Актуальність (Introduction). Сучасний етап розвитку суспільства характеризується ускладненням соціально-виробничих відносин, швидкими темпами розробки і запровадження технік і технологій, заміни вузькопрофільної підготовки фахівців широкопрофільною. Це призводить до того, що ринок праці висуває нові вимоги до сучасних фахівців, які здатні ефективно знаходити і реалізовувати себе у нових соціально-економічних умовах. Тому проблема професійного становлення майбутніх фахівців є актуальною для психолого-педагогічної науки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Достатньо широке тлумачення поняття «професійне становлення майбутнього фахівця», оскільки воно напряму залежить від специфіки його професійної діяльності.

Наприклад, Є.І. Холостова, розкриваючи професійно-особистісне становлення і розвиток фахівця, передбачає формування професійного покликання, отримання профільної освіти, формування професійної майстерності і розвиток духовно-моральних якостей, а також навичок саморегуляції та самовдосконалення [44].

© І. А. Кононенко, 2016

В основу професійного становлення Т.В. Кудрявцев ставить професійне самовизначення і зазначає, що це тривалий процес розвитку особистості від формування професійних намірів молодій людині до реалізації себе в обраній професії [27, с. 67].

Професійне становлення за Т.В. Зеєром це фактично трансформація особистості відповідно до вимог обраної професійної діяльності [20, с. 51].

Мета (Purpose) статті. Розкрити суть теоретичних, методичних та організаційних підходів для умов формування професійного становлення майбутніх учителів.

Відповідно до мети дослідження визначені наступні **задачі**:

– здійснити аналіз організаційних підходів для формування і становлення майбутніх фахівців;

– розкрити особливості змісту, форм, методів професійної підготовки учителів (викладачів) іноземної мови.

Методи (Methods) дослідження. Теоретичні: аналіз – для вивчення літератури з метою визначення стану та перспектив досліджуваної теми; зіставлення – для виявлення та аналізу різних поглядів учених на досліджувану тему; порівняння, узагальнення – для визначення необхідних компонентів формування професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців.

Результати (Results). Оскільки професійна компетентність охоплює всі сфери особистості (потребово-мотиваційну, емоційно-вольову, когнітивно-пізнавальну, моральну, екзистенційно-побутову, діючо-практичну, міжособистісно-соціальну) та формується в активній діяльності, виступаючи проміжним етапом на шляху до професійної майстерності, то вказані сфери можна вважати критеріями професійного становлення особистості в системі вищої освіти. Від рівня їхньої сформованості залежить ефективність професійного самовизначення випускників шкіл, професійна підготовка випускників ВНЗ і майстерність вчителів [38].

Професійна компетентність включає в себе, перш за все знання фонетики, граматики і лексики не тільки рідної, але й іноземної мови. Володіння навичками використання іноземної мови в усній і письмовій формі у сфері професійної комунікації є одним з необхідних компонентів професійної компетентності при реалізації основних освітніх програм бакалаврату за напрямом філологія [40].

Завадська Т.В. зазначає, що показником професійного становлення є формальні критерії (диплом спеціаліста, сертифікати підвищення кваліфікації, посада) і неформальні (професійне мислення, вміння застосовувати нестандартні засоби для вирішення завдань, затребуваність праці) [19].

Таким чином, у визначеннях науковців чітко проглядається два аспекти, це індивідуальні можливості кожної конкретної людини та специфіка умов професійної діяльності. Тому професійне становлення слід розглядати як індивідуальний процес розвитку особистості в загальній системі соціально-виробничих відносин. Причому піку професійного становлення фахівець досягає лише при здійсненні професійної діяльності.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури [20;43;44] встановлено, періодизація професійного становлення розглядається з позиції соціального середовища яке сприяє підготовці та розвитку професійної діяльності фахівця, а також особиста зацікавленість у залученні до певної соціальної ситуації, що сприятиме реалізації потенціалу фахівця та задоволенню його потреб.

Узагальнюючи результати досліджень Н.Ю. Волянчук [16], Є.А. Клімова [24], Т.В. Кудрявцева [27], можна визначити наступні етапи професійного становлення особистості:

перший етап – підготовка до свідомого вибору сфери професійних інтересів та майбутнього професійного шляху;

другий етап – початкове ознайомлення з професією, та шляхами її опанування;

третій етап – професійне навчання, входження в професію;

четвертий етап – набуття професійного досвіду;

п'ятий етап – досягнення високої кваліфікації в професії;

шостий етап – передавання професійного досвіду при підготовці фахівців.

Таким чином, професійне становлення майбутніх учителів можна розглядати як динамічний процес формування знань, умінь, досвіду, особистісних якостей під впливом соціальної ситуації.

Таким чином, професійне становлення це тривалий процес який розпочинається з передумов вибору майбутньої професії та завершується повною самореалізацією особистості в професії.

У сучасних дослідженнях теоретичні основи особистісного розвитку в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців досліджували К.О. Абульханова-Славська [1], В.П. Андрущенко [5], Г.О. Балл [7].

Зупинимося на підходах в основі яких лежать положення особистісного та професійного зростання фахівця: особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний, аксіологічний, контекстний та інтеграційний.

Аспекти підготовки майбутніх фахівців у контексті особистісного орієнтованої освіти досліджували Н.А. Алексєєв [4], Г.О. Балл [7], І.Д. Бех [9].

Ключовим моментом особистісно орієнтованого підходу є визнання пріоритету особистості. Даний аспект повинен стати основою ідеології суспільства у сфері навчання та виховання, ціннісною орієнтацією на кожному етапі освітнього процесу. Запровадження особистісно орієнтованого підходу призводить до перегляду основ взаємодії між викладачем та студентом, між викладачем та адміністрацією навчального закладу і звичайно між адміністрацією та студентом. Необхідно акцент переміщувати від адміністративного до демократичного стилю взаємодії суб'єктів освітнього процесу, гуманізацію їх відносин.

При вирішенні завдань освіти на основі особистісно орієнтованого підходу необхідно забезпечити чотири освітні процеси:

– змістоутворення [3131];

– розвивальне навчання [36];

– організацію досвіду творчої діяльності [29];

– педагогічну турботу й підтримку [22].

У межах забезпечення зазначених освітніх процесів розробляються особистісно орієнтовані технології [13]:

– технології освіти – змістопошукової (смыслотвірної) діяльності студентів;

– технології, що забезпечують особистісний розвиток і стимулюють саморозвиток студентів;

– технології включення студентів у творчу діяльність, дослідницький процес;

– технології педагогічної підтримки тощо.

У сучасній системі освіти значна увага приділяється підвищенню ефективності та збільшенню питомої ваги самостійної навчальної діяльності студентів. За таких умов актуальним стає запровадження діяльнісного підходу в освіті, фундаментальні основи якого висвітлені у працях, А.Н. Леонтьєва [30], Д.Б. Ельконіна [45]. Науковці зазначають, що розвиток особистості забезпечується формуванням універсальних навчальних дій, які виступають основою освітнього процесу. У процесі навчання перевага надається не накопиченню визначеного обсягу знань, умінь і навичок, а становлення особистості, її самостворення у процесі навчання, як діяльності. Це забезпечується за рахунок побудови нових відносин в системі викладач – студент, де останній є не пасивним споживачем інформації, а виступає рівноправним членом навчального процесу й бере в ньому активну участь.

Таким чином, діяльнісний підхід в освіті передбачає організацію та управління навчальною діяльністю студентів з урахуванням:

- індивідуальних інтересів;
- системи життєвих цінностей;
- життєвих планів;
- особистісного досвіду;
- інтересів суб'єктивного становлення особистості.

Діяльнісний підхід у професійному навчанні повинен спиратися на наступні положення:

- розвивати пізнавальний мотив студентів (прагнення до пошуку нової інформації);
- визначати конкретну навчальну мету (що потрібно засвоїти для виконання завдання);
- залучати студентів до дій, що сприяють засвоєнню відсутніх знань і формування відповідних умінь;
- здійснювати дії в яких можна застосовувати набуті знання та уміння;
- формувати вміння контролювати дії;
- включати завдання з вирішення життєвих і актуальних професійних завдань.

Компетентнісний підхід тісно пов'язаний із такими підходами до професійного навчання майбутніх учителів, як особистісно орієнтований (оскільки потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі для «всіх» на суб'єктивні надбання одного студента) та діяльнісний (тому що може бути реалізований тільки в діяльності, тобто в процесі виконання конкретним студентом певного комплексу дій) [35].

Компетентнісний підхід до навчання вимагає певної послідовності у вивченні навчальних дисциплін:

- перший блок навчальних дисциплін орієнтований на розвиток у студентів ключових компетентностей майбутньої професійної діяльності;
- другий блок навчальних дисциплін орієнтується на «занурення» студента в професійні завдання, засвоєння способів їх розв'язання, які сприяють формуванню базової компетентності студентів на основі сформованих ключових компетентностей;
- третій блок навчальних дисциплін спрямований на формування спеціальної компетентності майбутніх фахівців на основі базової компетентності.

Запровадження компетентнісного підходу передбачає переорієнтацію з накопичення знань та умінь передбачених освітньо-професійною програмою до формування у студентів досвіду практичної діяльності, переносити успіш-

ний досвід на нові навчально-виробничі ситуації, узгодження навчальних досягнень студента з вимогами ринку праці, розвивати здатність адаптації до умов професійної діяльності та соціального середовища.

В умовах компетентнісного підходу актуалізується пізнавальна мотивація студентів за рахунок:

- підтримки успіху в сфері професійної діяльності;
- впровадження особистісно орієнтованого змісту навчання (врахування індивідуальних потреб студентів у новій інформації).

З метою удосконалення системи професійного становлення майбутніх учителів багато вчених (Н.В. Кузьміна [28], В.Н. Максимова та Н.М. Полетаєва [32]) рекомендують запровадити акмеологічний підхід, який передбачає досягнення вершин творчого саморозвитку, високого рівня продуктивності й професійної зрілості.

Особистісно-професійний розвиток, як базисна акмеологічна категорія характеризується єдністю процесів становлення професіонала та розвитку його професіоналізму в процесі навчання та саморозвитку при оволодінні професійною діяльністю.

На основі досліджень В.Н. Максимова та Н.М. Полетаєва визначено, що акмеологічний підхід в системі професійної освіти передбачає:

1) цілісне вивчення студента в освітньому середовищі, як індивіда, особистості, індивідуальності та суб'єкта соціально-трудова відносин та життєдіяльності;

2) створення педагогічних умов для мотивації успіху, актуалізації потреби в досягненнях у суб'єктів освітнього процесу, їх прагнення до високих результатів, до творчості;

3) організацію творчої діяльності як варіативного освітнього простору, організації інтелектуального і творчого потенціалу кожної індивідуальності;

4) оцінку якості освіти з позицій інтегральних критеріїв саморозвитку та самовдосконалення студента [32, с. 23-24].

У межах акмеологічного підходу задіяні технології, які є індивідуально спрямованими, вони використовуються для особистісно-професійного розвитку конкретної особи і передбачають інтерактивну взаємодію. Серед провідних ознак та інструментів інтерактивної взаємодії виділяються [23]:

- полілог та діалог;
- розумова діяльність;
- сенсотворчість;
- міжсуб'єктні стосунки;
- свобода вибору;
- ситуація успіху;
- позитивність й оптимістичність оцінювання;
- рефлексія.

У психолого-педагогічних дослідженнях використовується поняття «акмеологічні технології» – це сукупність методів, за допомогою яких організовується і реалізується просування особистості до вершин самореалізації в різних сферах взаємодії [37].

Таким чином, встановлено, що особистісний, як і акмеологічний, підходи мають спільні критерії оцінювання стану розвитку особистості:

- успішність,
- гармонійність,
- творчість,

– майстерність.

Крім того, в особистісному та акмеологічному підходах передбачається формування умінь, що передбачають ставити собі завдання, вирішувати їх, тобто, розв'язувати життєві та професійні проблеми та отримання високих результатів. Також, особистісний та акмеологічний підходи орієнтуються на процеси становлення творчого потенціалу особистості, кінцевою метою яких є досягнення успіху в майбутній професійній діяльності, а це в свою чергу сприятиме розвитку творчої майстерності, що призведе до суспільного визнання особистості.

Різниця використання даних критеріїв оцінювання стану розвитку особистості полягає у спрямованості на кінцевий результат: особистісний підхід розглядає хід підготовки спеціаліста, а акмеологічний – рівень розвитку особистості.

Аксіологічний підхід вводиться в освітній процес шляхом впровадження різних ціннісних орієнтирів у духовно-прагматичну структуру відносини студентів до самих себе та решти людей. При цьому аксіологічний підхід реалізується не як «презентація» системи цінностей, а як середовище в умовах якого відбувається актуалізація визначених цінностей для студентів.

Теоретичні основи аксіологічної проблематики в освіті досліджували І.Д. Бех [10], І.Ф. Ісаєв [21], В.Г. Кремінь [26], В.О. Огнев'юк [34], Л.О. Хомич [2].

Науковці зазначають, що аксіологічний підхід до процесу професійно-педагогічної підготовки має проходити наскрізною лінією через всі його компоненти, а найважливішим в опануванні педагогічних цінностей є суб'єкт-особистісна активність майбутнього педагога, яка виявляється у тому, що він має проживати, переживати, захищати і стверджувати їх у соціально корисній та продуктивній творчій діяльності у процесі професійно-педагогічної підготовки [12, с. 272].

Методологічною основою змісту аксіологічного підходу є система аксіологічних принципів. Ці принципи дають змогу різним наукам і течіям, що об'єднані гуманістичною орієнтацією, вести спільний пошук оптимальних рішень на підставі діалогу [33]:

– рівноправність усіх філософських поглядів у межах єдиної гуманістичної системи цінностей (при збереженні різноманітності їх культурних і етнічних особливостей);

– рівнозначність традицій і творчості, визнання необхідності вивчення і використання учинь минулого і можливості відкриття в теперішньому і майбутньому;

– екзистенціальна рівність людей, соціокультурний прагматизм замість суперечок про підґрунтя цінностей;

– діалог замість байдужості чи взаємозаперечення.

Виходячи з аналізу літератури [11; 10; 21; 26; 34; 41] встановлено, що аксіологічний підхід дозволяє вирішити два важливих завдання професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів:

по-перше, здійснити формування ціннісних орієнтацій майбутнього педагога на гуманістичній основі, яке знаходить своє вираження в ціннісному відношенні до особистості людини;

по-друге, формування ціннісного ставлення до своєї майбутньої професії, яке може бути виражене в розумінні педагогічних та професійних цінностей.

Одним з перспективних напрямів удосконалення професійної освіти ви-

ступає посилення практичної спрямованості навчання, інтеграція теоретичної і практичної підготовки майбутніх працівників. Це завдання, на думку деяких авторитетних вчених (Н.Н. Дем'яненко [17], Е.Б. Джонсон [46], С.О. Скворцова [39], О.А. Ткаченко [42]), може бути вирішене при контекстному підході до освітнього процесу, що забезпечує природний зв'язок одержуваних теоретичних знань з майбутньою професійною діяльністю.

Основною характеристикою навчально-виховного процесу в рамках контекстного підходу, реалізованого за допомогою системи нових й традиційних форм і методів навчання, є моделювання на мові знакових засобів предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності. У спеціальних дисциплінах відтворюються реальні професійні ситуації і фрагменти виробництва, відносини зайнятих в ньому людей, студенту задаються контури його майбутньої професійної праці.

Одиницею діяльності викладача і студента при цьому стає ситуація у всій її предметній та соціальній неоднозначності і суперечливості. Саме в ході аналізу ситуацій, ділових ігор студент формується як фахівець і член майбутнього трудового колективу.

У контекстному підході приймаються теоретичні положення, які набули достатню очевидність і визначеність в навчальному процесі, до числа основних принципів контекстного навчання відносяться [14]:

- принцип педагогічного забезпечення особистісного включення студента в навчальну діяльність і послідовного моделювання цілісного змісту, форм і умов професійної діяльності фахівців;

- принцип адекватності і проблемності змісту навчання, форм організації навчальної діяльності студентів цілям, змісту освіти і його розгортання в освітньому процесі;

- принцип провідної ролі спільної діяльності, міжособистісної взаємодії і діалогічного спілкування суб'єктів освітнього процесу;

- принцип педагогічно обґрунтованого поєднання нових і традиційних педагогічних технологій;

- принцип єдності навчання і виховання особистості професіонала.

Контекстний підхід до професійного навчання передбачає три базові форми освітньої діяльності [3]:

- навчальної діяльності з провідною роллю лекційних і практичних занять;

- квазіпрофесійній, що втілюється в ділових іграх, спецкурсах, семінарах, лекторіях, круглих столах, проектах;

- навчально-професійної, що реалізується в процесі навчальної або виробничої практики, науково-дослідної роботи студентів, випускної кваліфікаційної роботи тощо.

Таким чином, при контекстному підході зміст наукових знань представлено, як і при традиційному підході, у вигляді навчальної інформації. Однак за сформульованими на мові наук проблемними ситуаціями, проблемами, моделями і завданнями від початку до кінця навчання все чіткіше вимальовуються контури професійного майбутнього студента. Це наповнює його пізнавальну діяльність особистісним змістом, створює можливості для руху діяльності від навчання до праці.

Професійна діяльність майбутнього фахівця передбачає комплексне і варіативне використання теоретичних знань та практичних умінь. Кожна професійна задача, по своїй суті, є міждисциплінарною, інтегральною і вимагає

системного аналізу, побудови цілісної моделі її вирішення. Таким чином, підготовка фахівців, необхідних державі і націлених на успішну трудову діяльність, неможлива без дотримання інтегративного підходу в професійній освіті.

Інтегративний підхід в освіті, це підхід, що веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність. Результатом інтегративного підходу можуть бути цілісності знань різних рівнів – цілісність знань про дійсність; про природу з тієї чи іншої освітньої галузі, предмета, курсу, розділу, теми [18, с. 356].

Різні аспекти запровадження інтегративного підходу в освіті досліджували І.Д. Бех [8], О.В. Дубасенюк [115], В.В. Краєвський [25] автори зазначають, що процес інтеграції визначається як об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин і елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнюваності.

В.В. Артємєєва обґрунтувала, що принцип інтеграції виконує в природничо-науковій освіті методологічну, освітню, розвиваючу, системоутворюючу функції [6]. Відповідно до результатів дослідження автора визначмо функції які забезпечує принцип інтеграції в професійній освіті:

Методологічна функція – на основі інтеграції дисциплін професійної і практичної підготовки можливе формування в студентів діалектико-матеріалістичних поглядів на виробництво, сучасних уявлень про його цілісність і тенденції розвитку, оскільки інтеграція сприяє відображенню в навчанні методології сучасного виробництва, від появи творчого задуму, через наукове обґрунтування до виготовлення виробу.

Освітня функція – за допомогою інтеграції дисциплін професійної і практичної підготовки викладач формує такі якості знань студентів, як системність, глибина, усвідомленість, гнучкість.

Розвиваюча функція – інтеграція сприяє розвитку системного і творчого мислення студентів, у формуванні їх пізнавальної активності, самостійності та інтересу до професійної підготовки. Інтеграція допомагає подолати предметну інертність мислення і розширює кругозір студентів.

Системоутворююча функція – у процесі інтеграції в навчанні перебудовується зміст, методи і форми організації освітнього процесу.

Встановлено, що центральна ідея інтегративного підходу є особистісна спрямованість навчання, впровадження узагальненої предметної структури та способу діяльності, актуалізація мотивації професійної підготовки, використання проблемності у професійному навчанні, підготовка студентів до рефлексії власної діяльності.

Висновки і перспективи (Discussion). У ході проведеного аналізу літератури, встановлено, що теоретичні основи особистісного розвитку в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців розглядаються на основі особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного, акмеологічного, аксіологічного, контекстного та інтегративного підходів. Тобто професійне становлення слід розглядати як індивідуальний процес розвитку особистості в загальній системі соціально-виробничих відносин, який умовно розбивається на шість етапів, основним з яких є професійне навчання та входження в професію. Ефективно організована професійна підготовка студентів-філологів сприяє формуванню професійної компетентності як одного з основних елементів професійного становлення майбутнього педагога.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Аксиологічний підхід – основа формування цілісної особистості майбутнього педагога: [монографія] / за заг. ред. Л.О. Хомич. – К.-Ніжин: Видавець ПП М.М. Лисенко, 2010. – 143 с.
3. Албегова Д.У. Контекстный подход в системе высшего профессионального образования [Електронний ресурс] / Д.У. Албегова // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 5. – Режим доступу: <http://www.science-education.ru/pdf/2015/5/395.pdf>.
4. Алексеев Н.А. Личностно-ориентированное обучение: вопросы теории и практики: [монографія] / Н.А. Алексеев. – Тюмень: Изд-во ТГУ, 1996. – 216 с.
5. Андрущенко В.П. Педагогічна творчість як ознака і потреба епохи духовного оновлення / В.П. Андрущенко // Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки вчителя – вихователя – викладача: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (29 березня –1 квітня 2005 р.) / Редкол.: В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн, Н.В. Гузій. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – С. 5–8.
6. Артемьева В.В. Дидактические условия обучения младших школьников естествознанию средствами компьютерных технологий: автореф... дис. на соиск. учен. степени канд. пед. наук: 13.00.02 / В.В. Артемьева; Урал. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2007. – 22 с.
7. Балл Г.А. Концепция самоактуализации личности в гуманистической психологии / Г.А. Балл. – К.-Донецк: Ровесник, 1993. – 32 с.
8. Бех І.Д. Інтеграція як освітня перспектива / І.Д. Бех // Початкова школа. – 2002. – №5. – С. 5 – 6.
9. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: [наук.-метод. посіб.] / І.Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 203 с.
10. Бех І.Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / І.Д. Бех // Початкова школа. – 2001. – №12 – С. 32–35.
11. Бігун В.С. Людина в праві: аксіологічний підхід: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 / В.С. Бігун; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2004. – 20 с.
12. Біла книга національної освіти України / Т.Ф. Алексеєнко, В.М. Аніщенко, Т.О. Балл [та ін.] / за заг. ред. акад. В.Г. Кременя; НАПН України. – К.: Інформ системи, 2010. – 342 с.
13. Вайнола Р.Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: [монографія] / Р.Х. Вайнола; [за ред. С.О. Сисоєвої]. – Запоріжжя: Хортицький навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2008. – 460 с.
14. Вербицкий А.А. Контекстное обучение: понятие и содержание / А.А. Вербицкий // Эксперимент и инновации в школе. – 2009. – № 4. – С. 8–13.
15. Вознюк О.В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: [монографія] / О.В. Вознюк, О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ імю І. Франка, 2009. – 584 с.
16. Волянюк Н.Ю. Теоретичні основи проблеми професіоналізації суб'єкта діяльності / Н.Ю. Волянюк // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка: зб. наук. праць. – К.: ІВЦ «Політехніка», 2002. – № 3. – С. 105–114.
17. Дем'яненко Н.Н. Теорія і практика контекстного навчання: освітній простір педагогічної магістратури / Н.Н. Дем'яненко // Рідна школа (Теорія й методологія освіти). – 2013. – № 3. – С. 12–16.

18. Енциклопедія освіти / [гол. редактор В.Г. Кремень] / Акад. пед. наук України. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
19. Завадська Т.В. Нейродинамічна складова в системі професійного становлення [Електронне видання] / Т.В. Завадська // Інтернет-конференція «Новості научного прогреса – 2015». – Прага: Publishing house Education and Science s.r.o. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/31_NNP_2015/Psihologia/0_198022.doc.htm
20. Зеер Т.В. Профессиональное становление личности инженера-педагога / Т.В. Зеер. – Урал: Наука, 1988 – 89 с.
21. Исаев И.Ф. Профессионально педагогическая культура преподавателя высшей школы: воспитательный аспект / И.Ф. Исаев. – Москва-Белгород: Везелица, 1992. – 102 с.
22. Карапузова І.В. Організація педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання: автореферат к. пед. наук, спец.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / І.В. Карапузова. – Полтава: Полтавський нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка, 2010. – 21 с.
23. Кашлев С.С. Технология интерактивного обучения / С.С. Кашлев. – Мн.: Белорусский верасень, 2005. – 195 с.
24. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 304 с.
25. Краевский В.В. Методология педагогического исследования: [пособие для педагога-исследователя] / В.В. Краевский. – Самара: Изд-во СамГПИ, 1994. – 165 с.
26. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі: [навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл.] / В.Г. Кремень. – К.: Знання, 2011. – 520 с.
27. Кудрявцев Т.В. Психолого-педагогические проблемы высшей школы / Т.В. Кудрявцев // Вопросы психологии. – 1981. – №2. – С. 20–30.
28. Кузьмина Н.В. Акмеологическая концепция развития продуктивной компетентности специалиста / Н.В. Кузьмина. – С-Пб.: Ковров, 2008. – 62 с.
29. Кучерявий І.Т. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: [навч. посібн.] / І.Т. Кучерявий, О.І. Клепиков. – К.: Вища школа, 2000. – 288 с.
30. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
31. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – [2-е, испр. изд.]. – М.: Смысл, 2003. – 487 с.
32. Максимова В.Н. Акмеология последипломного образования педагога / В.Н. Максимова, Н.М. Полетаева. – СПб.: Изд-во ГНУ «ИОВ РАО», 2004. – 226 с.
33. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: [навч. посіб.] / Н.Є. Мойсеюк. – [5-те вид., доп. і перероб.]. – К.: Кондор, 2007. – 655 с.
34. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В.О. Огнев'юк. – К.: Знання України, 2003. – 450 с.
35. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О.І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики; під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
36. Семенець С.П. Аналіз методичних концепцій реалізації розвивального навчання та розвитку творчості / С.П. Семенець // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. / [кол. авт.]. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2005. – Вип. 41. – С. 126–133.
37. Сибигатуллина Г.Р. Развивающие акмеологические технологии в системе совершенствования профессионального самосознания государственных

служущих: диссертация кандидата наук психологических наук: 19.00.03 / Г.Р. Сибигатуллина. – М., 2007. – 222 с.

38. Сидоренко В.К. Професійна компетентність як критерій професійного становлення майбутнього педагога / В.К. Сидоренко, А.О. Малихін // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка. – Тернопіль. – 2009. – № 1. – С. 178–183.

39. Скворцова С.О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя на засадах контекстного навчання / С.О. Скворцова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2010. – Вип. 35. – С. 36–71.

40. Стренадюк Г.С. Актуализация компетентностного подхода в обучении бакалавров грамматике в процессе иноязычного чтения в контексте уровневого высшего профессионального образования [Электронный ресурс] / Г.С. Стренадюк, Е.Б. Стренадюк // Секция №6 «Возможность реализации общекультурных и профессиональных компетенций в подготовке бакалавров лингвистики и филологии». – С. 589–596. – Режим доступа: http://conference.osu.ru/assets/files/conf_info/conf7/S6.pdf (2.03.2016 р.).

41. Сухомлинська О.В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи / О.В. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 24–27.

42. Ткаченко О.А. Контекстне навчання у форматі «справожиттєвого» підходу як альтернатива традиційної системи професійної освіти / О.А. Ткаченко // Горизонты образования. – 2010. – № 2 (30). – С. 158–163.

43. Фонарев А.Р. Психологические особенности личностного становления профессионала / А.Р. Фонарев. – М.: РАО; Московский психолого-социальный ин-т.; Воронеж: МПСИ, 2005. – 560 с.

44. Холостова Е.И. Профессионализм в социальной работе: [учебное пособие] / Е.И. Холостова. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2007. – 245 с.

45. Эльконин Б.Д. Введение в психологию развития / Б.Д. Эльконин. – М.: Тривола, 1994. – 168 с.

46. Johnson Elaine B. Contextual Teaching and Learning / Elaine B. Johnson. – California: Corwin Press, INC. A Sage Publications Company. Thousand Oaks, 2002. – 196 p.

References

1. Abul'khanova-Slavskaya K.A. Strategiya zhizni / K.A. Abul'khanova-Slavskaya. – М.: Mysl', 1991. – 299 с.

2. Aksiolohichnyi pidkhid – osnova formuvannia tsilisnoi osobystosti maibutnoho pedahoha: [monohrafiia] / za zah. red. L.O. Khomych. – К.-Nizhyn: Vydavets PP M.M. Lysenko, 2010. – 143 с.

3. Albegova D.U. Kontekstnyy podkhod v sisteme vysshego professional'nogo obrazovaniya [Elektronniy resurs] / D.U. Albegova // Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya. – 2015. – № 5. – Rezhim dostupu: <http://www.science-education.ru/pdf/2015/5/395.pdf>.

4. Alekseev N.A. Lichnostno-orientirovannoe obuchenie: voprosy teorii i praktiki: [monografiya] / N.A. Alekseev. – Tyumen': Izd-vo TGU, 1996. – 216 с.

5. Andrushchenko V.P. Pedahohichna tvorchist yak oznaka i potreba epokhy dukhovnoho onovlennia / V.P. Andrushchenko // Pedahohichna tvorchist, maisternist, profesionalizm: problemy teorii i praktyky pidhotovky vchytelia – vykhovatelya – vykladacha: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (29 bereznia –1 kvitnia 2005 r.) / Redkol.: V.P. Andrushchenko, I.A. Ziazuiun, N.V. Huzii. – К.: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2005. – S. 5–8.

6. Artem'yeva V.V. Didakticheskie usloviya obucheniya mladshikh shkol'nikov estestvoznaniyu sredstvami komp'yuternykh tekhnologiy: avtoref... dis. na soisk.

uchen. stepeni kand. ped. nauk: 13.00.02 / V.V. Artem'yeva; Ural. gos. ped. un-t. – Ekaterinburg, 2007. – 22 s.

7. Ball G.A. Kontsepsiya samoaktualizatsii lichnosti v gumanisticheskoy psikhologii / G.A. Ball. – K.-Donetsk: Rovesnik, 1993. – 32 s.

8. Bekh I.D. Intehratsiia yak osvithnia perspektyva / I.D. Bekh // Pochatkova shkola. – 2002. – №5. – S. 5 – 6.

9. Bekh I.D. Osobystisno zoriientovane vykhovannia: [nauk.-metod.posib.] / I.D. Bekh. – K.: IZMN, 1998. – 203 s.

10. Bekh I.D. Pochuttia tsinnosti inshoi liudyny yak moralnyi priorytet osobystosti / I.D. Bekh // Pochatkova shkola. – 2001. – №12 – S. 32–35.

11. Bihun V.S. Liudyna v pravi: aksiolohichni pidkhdid: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.12 / V.S. Bihun; Nats. akad. vnutr. sprav Ukrainy. – K., 2004. – 20 s.

12. Bila knyha natsionalnoi osvity Ukrainy / T.F. Alekseienko, V.M. Anishchenko, T.O. Ball [ta in.] / za zah. red. akad. V.H. Kremenia; NAPN Ukrainy. – K.: Inform systemy, 2010. – 342 s.

13. Vainola R.Kh. Osobystisnyi rozvytok maibutnoho sotsialnoho pedahoha v protsesi profesiinoy pidhotovky: [monohrafiia] / R.Kh. Vainola; [za red. S.O. Sysoievoi]. – Zaporizhzhia: Khortytskyi navchalno-reabilitatsiinyi bahatoprofilnyi tsentr, 2008. – 460 s.

14. Verbitskiy A.A. Kontekstnoe obuchenie: ponyatie i sodержanie / A.A. Verbitskiy // Eksperiment i innovatsii v shkole. – 2009. – № 4. – S. 8–13.

15. Vozniuk O.V. Tsilovi oriientyry rozvytku osobystosti u systemi osvity: intehratyvnyi pidkhdid: [monohrafiia] / O.V. Vozniuk, O.A. Dubaseniuk. – Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU imiu I. Franka, 2009. – 584 s.

16. Volianiuk N.Iu. Teoretychni osnovy problemy profesionalizatsii subiekta diialnosti / N.Iu. Volianiuk // Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut». Serii: Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika: zb. nauk. prats. – K.: IVTs «Politekhnik», 2002. – №3. – S. 105–114.

17. Demianenko N.N. Teoriia i praktyka kontekstnoho navchannia: osvithnii prostir pedahohichnoi mahistratury / N.N. Demianenko // Ridna shkola (Teoriia y metodolohiia osvity). – 2013. – № 3. – S. 12–16.

18. Entsyklopediia osvity / [hol. redaktor V.H. Kremen] / Akad. ped. nauk Ukrainy. – K.: Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.

19. Zavadska T.V. Neirodynamichna skladova v systemi profesiinoho stanovlennia [Elektronne vydannia] / T.V. Zavadska // Internet-konferentsiia «Novosty nauchnoho prohressa – 2015». – Praha: Publishing house Education and Science s.r.o. – Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/31_NNP_2015/Psihologia/0_198022.doc.htm.

20. Zeer T.V. Professional'noe stanovlenie lichnosti inzhenera-pedagoga / T.V. Zeer. – Ural: Nauka, 1988 – 89 s.

21. Isaev I.F. Professional'no pedagogicheskaya kul'tura prepodavatelya vyshey shkoly: vospitatel'nyy aspekt / I.F. Isaev. – Moskva-Belgorod: Vezelitsa, 1992. – 102 s.

22. Karapuzova I.V. Orhanizatsiia pedahohichnoi pidtrymky maibutnikh uchyteliv u protsesi navchannia: avtoreferat k. ped. nauk, spets.: 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoy osvity / I.V. Karapuzova. – Poltava: Poltavskiy nats. ped. un-t im. V.H. Korolenka, 2010. – 21 s.

23. Kashlev S.S. Tekhnologiya interaktivnogo obucheniya / S.S. Kashlev. – Mn.: Belorusskiy verasen', 2005. – 195 s.

24. Klimov E.A. Psikholoriya professional'noro samoopredeleniya / E.A. Klimov. – M.: Izdatel'skiy tsentr «Akademiya», 2004. – 304 s.

25. Kraevskiy V.V. Metodologiya pedagogicheskogo issledovaniya: [posobie dlya pedagoga-issledovatelya] / V.V. Kraevskiy. – Samara: Izd-vo SamGPI, 1994. – 165 s.

26. Kremen V.H. Filosofiia liudynotsentryzmu v osvithnomu prostori: [navch. posibn. dlia stud. vyshch. navch. zakl.] / V.H. Kremen. – K.: Znannia, 2011. – 520 s.

27. Kudryavtsev T.V. Psikhologo-pedagogicheskie problemy vysshey shkoly / T.V. Kudryavtsev // Voprosy psikhologii. – 1981. – №2. – S. 20–30.
28. Kuz'mina N.V. Akmeologicheskaya kontseptsiya razvitiya produktivnoy kompetentnosti spetsialista / N.V. Kuz'mina. – S-Pb.: Kovrov, 2008. – 62 s.
29. Kucheriavyi I.T. Tvorchist – osnova rozvytku potentsiinykh dzherel osobystosti: [navch. posibn.] / I.T. Kucheriavyi, O.I. Klepikov. – K.: Vyshcha shkola, 2000. – 288 s.
30. Leont'yev A.N. Deyatel'nost'. Soznanie. Lichnost' / A.N. Leont'yev. – M.: Politizdat, 1975. – 304 s.
31. Leont'yev D.A. Psikhologiya smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoy real'nosti / D.A. Leont'yev. – [2-e, ispr. izd.]. – M.: Smysl, 2003. – 487 s.
32. Maksimova V.N. Akmeologiya poslediplomnogo obrazovaniya pedagoga / V.N. Maksimova, N.M. Poletaeva. – SPb.: Izd-vo GNU «IOV RAO», 2004. – 226 s.
33. Moiseiuk N.Ie. Pedahohika: [navch. posib.] / N.Ie. Moiseiuk. – [5-te vyd., dop. i pererob.]. – K.: Kondor, 2007. – 655 s.
34. Ohneviuk V.O. Osvita v systemi tsinnosti staloho liudskoho rozvytku / V.O. Ohneviuk. – K.: Znannia Ukrainy, 2003. – 450 s.
35. Pometun O.I. Dyskusiiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu v ukrainskii osviti / O.I. Pometun // Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka z osvითnoy polityky; pid zah. red. O.V. Ovcharuk. – K.: «K.I.S.», 2004. – 112 s.
36. Semenets S.P. Analiz metodychnykh kontseptsii realizatsii rozvyvalnoho navchannia ta rozvytku tvorchosti / S.P. Semenets // Problemy osvity: nauk.-metod. zb. / [kol. avt.]. – K.: Nauk.-metod. tsentr vyshchoy osvity, 2005. – Vyp. 41. – S. 126–133.
37. Sibigatullina G.R. Razvivayushchie akmeologicheskie tekhnologii v sisteme sovershenstvovaniya professional'nogo samosoznaniya gosudarstvennykh sluzhashchikh: dissertatsiya kandidata nauk psikhologicheskikh nauk: 19.00.03 / G.R. Sibigatullina. – M., 2007. – 222 s.
38. Sydorenko V.K. Profesiina kompetentnist yak kryterii profesiinoho stanovlennia maibutnoho pedahoha / V.K. Sydorenko, A.O. Malykhin // Naukovi zapysky TNPU im. V. Hnatiuka. Ser. Pedahohika. – Ternopil. – 2009. – № 1. – S. 178–183.
39. Skvortsova S.O. Formuvannia profesiinoy kompetentnosti maibutnoho vchytelia na zasadakh kontekstnoho navchannia / S.O. Skvortsova // Psykholoho-pedahohichni problemy silskoy shkoly. – 2010. – Vyp. 35. – S. 36–71.
40. Strenadyuk G.S. Aktualizatsiya kompetentnostnogo podkhoda v obuchenii bakalavrov grammatike v protsesse inoyazychnogo chteniya v kontekste urovnevoho vysshego professional'nogo obrazovaniya [Elektronniy resurs] / G.S. Strenadyuk, E.B. Strenadyuk // Sektsiya №6 «Vozmozhnost' realizatsii obshchekul'turnykh i professional'nykh kompetentsiy v podgotovke bakalavrov lingvistiki i filologii». – S. 589–596. – Rezhim dostupu: http://conference.osu.ru/assets/files/conf_info/conf7/S6.pdf (2.03.2016 r.).
41. Sukhomlynska O.V. Suchasni tsinnosti u vykhovanni: problemy, perspektyvy / O.V. Sukhomlynska // Shliakh osvity. – 1996. – № 1. – S. 24–27.
42. Tkachenko O.A. Kontekstne navchannia u formati «spravozhyttievoho» pidkhodu yak alternatyva tradytsiinoi systemy profesiinoy osvity / O.A. Tkachenko // Horyzonty obrazovaniya. – 2010. – № 2 (30). – S. 158–163.
43. Fonarev A.R. Psikhologicheskie osobennosti lichnostnogo stanovleniya professionala / A.R. Fonarev. – M.: RAO; Moskovskiy psikhologo-sotsial'nyy in-t.; Voronezh: MPSI, 2005. – 560 s.
44. Kholostova E.I. Professionalizm v sotsial'noy rabote: [uchebnoe posobie] / E.I. Kholostova. – M.: Izdatel'sko-torgovaya korporatsiya «Dashkov i K», 2007. – 245 s.
45. El'konin B.D. Vvedenie v psikhologiyu razvitiya / B.D. El'konin. – M.: Trivola, 1994. – 168 s.

46. Johnson Elaine B. Contextual Teaching and Learning / Elaine B. Johnson. – California: Corwin Press, INC. A Sage Publications Company. Thousand Oaks, 2002. – 196 p.

**АНАЛИЗ НАУЧНЫХ ПОДХОДОВ К ИЗУЧЕНИЮ СУТИ ПОНЯТИЯ
«ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ СТАНОВЛЕНИЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ»**

И.А. Кононенко

***Аннотация.** Статья посвящена анализу научных подходов к изучению вопросов профессионального становления будущих учителей. Рассмотрены различные взгляды ученых на исследуемую тему для определения необходимых компонентов формирования профессионально-личностного становления будущих специалистов.*

***Ключевые слова:** личностно ориентированный, деятельностный, компетентностный, акмеологический, аксиологический, контекстный и интеграционный подходы.*

**ANALYSIS OF SCIENTIFIC APPROACHES TO STUDY THE ESSENCE
OF THE CONCEPT «FUTURE TEACHERS PROFESSIONAL DEVELOPMENT»**

I. A. Kononenko

***Abstract.** The article analyzes the scientific approaches to the study of professional development of future teachers. Different views of scientists on the theme studied to determine the necessary components forming professional and personal development of future professionals.*

***Keywords:** personality oriented, activity, competence, acmeological, axiological, context and integration approaches.*

УДК 37.034

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

В. Л. КОРОЛЕНКО, кандидат педагогічних наук, викладач

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

***Анотація.** На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури визначено сутність процесу морального виховання дітей шкільного віку, проведено аналіз різноманітних підходів до вирішення цієї проблеми. Результати проведеного аналізу свідчать, про необхідність морального виховання дітей шкільного віку, що складає основу загального морального розвитку зростаючої особистості.*

***Ключові слова:** моральне формування, моральні чинники, моральні цінності, моральне виховання.*

Актуальність (Introduction). У сучасних умовах соціального розвитку українського суспільства виникає пріоритетна необхідність змін у процесі морального виховання дітей шкільного віку і пошуку ефективних шляхів його поліпшення.

© В. Л. Короленко, 2016